

ПОДАТКОВІ ІНСТРУМЕНТИ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Матвійчук Л. О.

Вступ

На сучасному етапі розвитку суспільства податки виступають складною й надзвичайно важливою фінансовою категорією, яка здійснює суттєвий вплив на всі економічні процеси та явища. Податки є базисом для існування держави та виконання покладених на неї завдань, зняряддям перерозподілу доходів, а також основою забезпечення економічної безпеки та зростання суспільного добробуту.

Введення воєнного стану в Україні, що спричинено військовою агресією Російської Федерації, призвело до значних змін у всіх сферах економіки, в тому числі і до суттєвої трансформації податкової політики України. Застосування податкових інструментів для підтримки суб'єктів господарювання є важливим кроком стабілізації вітчизняної економіки. В умовах війни надзвичайно важливо забезпечити стабільне надходження податків до бюджетів усіх рівнів та виконання покладених на державу основних функцій та завдань.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Функціонування економіки в умовах воєнного стану вимагає застосування нових методів та моделей управління, використання нестандартних інструментів та прийняття швидких рішень націлених на підтримку бізнесу. Податки є одним із основних інструментів, що забезпечує формування доходів бюджетів різних рівнів, впливає на механізм перерозподілу коштів та виступає фактором впливу на економічні процеси (стимулюють або стримують рівень ділової активності суб'єктів господарювання, впливають на ефективність і стабільність економічного розвитку, сукупний попит тощо). За таких умов суттєвих змін потребує податкова політика держави з позицій зменшення фіскального тиску на суб'єктів господарювання, що дозволить вивільнити кошти для стабілізації їх діяльності та подальшого розвитку. Враховуючи складну економічну ситуацію, нестабільну діяльність суб'єктів господарювання, підвищення рівня ризиків та утруднення ведення бухгалтерського обліку та звітності, необхідно трансформувати податкову політику та спростити податкове адміністрування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Питання визначення інструментів податкового регулювання економіки дослі-

джують: Ю. Іванов, А. І. Крисоватий, М. Кизим, А. Кізіма, І. Луніна, З. Луцишин, Ю. Петруня. Проблеми та перспективи запровадження податкового стимулювання економіки викликають інтерес багатьох науковців, серед яких: В. Геєць, М. Крупка, С. Онишко, О. Попович та ін. Наукові праці таких вітчизняних авторів, як Р. Демчак, І. Лук'яненко, Л. Колінець М. Сидорович та ін. присвячені розгляду особливостей бюджетно-податкової політики України, аналізу викликів, що постають перед нею.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне значному науковому доробку вчених, варто зазначити, що науковцями не розроблено моделі управління економікою країни в умовах військової агресії та не сформовано антикризову програму дій, не спроектовано алгоритм прийняття управлінських рішень в умовах повної невизначеності та стрімкого зниження рівня економічної безпеки країни, а тому питання дослідження ефективного застосування податкових інструментів в умовах воєнного стану, як зняряддя боротьби із падінням рівня економіки потребують подальших розробок.

Формулювання цілей (постановка завдання). Метою дослідження є аналіз макроекономічної ситуації в Україні протягом останніх 10 років, вивчення впливу карантинних обмежень та воєнної агресії Російської Федерації на економіку країни. Дослідження ролі податкових інструментів у стабілізації вітчизняної економіки в умовах війни. Розробка пропозицій удосконалення податкової політики держави.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В сучасних умовах господарювання економіка України, як невід'ємна частина світової економіки, зазнає суттєвого впливу внутрішніх та зовнішніх чинників. Так, протягом 2015–2019 років в Україні сформувалась основа для якісного зростання, впроваджувалися нові реформи, що дозволяли трансформувати вітчизняну економіку та зайняти нові позиції на міжнародній арені. Проте, у 2020 році Україна, як і весь світ, зіштовхнулася із новими викликами, спричиненими пандемією COVID-19 та введенням жорстких карантинних обмежень. Протягом 2020 року спостерігалось зниження активності населення, скорочення виробництва, вивільнення значної кількості трудових

Номінальний і реальний ВВП в Україні протягом 2012–2021 років²

Рік	Номінальний ВВП (в фактичних цінах) млн. грн	Реальний ВВП (в цінах попереднього року) млн. грн	Різниця (реальний – номінальний)	
			млн. грн.	%
2012	1408889	1304064	-104825	-7.4%
2013	1454931	1410609	-44322	-3.0%
2014	1566728	1365123	-201605	-12.9%
2015	1979458	1430290	-549168	-27.7%
2016	2383182	2034430	-348752	-14.6%
2017	2982920	2445587	-537333	-18.0%
2018	3558706	3083409	-475297	-13.4%
2019	3974564	3675728	-298836	-7.5%
2020	4194102	3818456	-375646	-9.0%
2021	5459574	4363582	-1095992	-20.1%

ресурсів, зменшення рівня фінансових потоків, утруднення доступу до позикового капіталу та міжнародних ринків. Значна частина суб'єктів господарювання зіткнулася з бар'єрами та обмеженнями і не змогла забезпечити нормальне функціонування, втратила доходи, скоротила обсяги діяльності та опинилася на межі банкрутства.

З метою усунення негативних наслідків пандемії COVID-19 відбулись суттєві зміни в економіці країни, переорієнтування її структури. Також на рівні держави було прийнято та розпочато реалізацію Державної програми стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, викликаних обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2. Програма націлена на впровадження протягом 2020–2022 років комплексу заходів із стабілізації економіки та забезпечення сталого розвитку країни, зниження рівня безробіття шляхом збереження існуючих та стимулювання створення нових робочих місць, підвищення рівня оплати праці та забезпечення соціального захисту населення¹. Реалізація розроблених програм, підтримка суб'єктів господарювання різних галузей економіки, застосування податкових стимулів та пільг, захист вітчизняних товаровиробників дозволили поступово стабілізувати вітчизняну економіку та підвищити рівень окремих показників її розвитку. Втім, 24 лютого 2022 року економіка України зіштовхнулася із новими, небаченими досі катастрофічними викликами, що спричиненні військовою агресією

Російської Федерації. Внаслідок нападу Росії на всієї території України було введено воєнний стан. Війна призвела до різкого падіння основних показників розвитку економіки.

Валовий внутрішній продукт є основним макро-економічним показником, який демонструє ринкову вартість усіх товарів, робіт, послуг, які виготовлені протягом року на території країни у всіх галузях економіки для споживання, накопичення, експорту незалежно від національної приналежності факторів виробництва, які були використані для їх створення. Проаналізуємо номінальний і реальний ВВП в Україні протягом останніх років (табл. 1).

На основі даних табл. 1 зазначимо, що протягом 2012–2015 років спостерігалось незначне коливання рівня реального валового внутрішнього продукту. У 2016 році його обсяг, в порівнянні з 2015 роком зріс на 42,24%. Протягом наступних років рівень показника мав тенденцію до незначного зростання. У 2021 році зростання реального валового внутрішнього продукту України, в порівнянні з 2020 роком склало 14,27%. Номінальний рівень ВВП у 2021 році склав 5459,6 млрд грн, що в розрахунку на особу становить 131,94 тис. грн. Враховуючи середній курсу гривні до американського долара (27,29 грн/1 дол. США), у доларовому еквіваленті номінальний валовий внутрішній продукт склав 200,09 млрд дол. США, а у розрахунку на одну особу – 4,84 тис. дол. США. Зміна індексу рівня цін вироблених товарів (послуг) у 2021 році становила 25,1%.

На основі отриманих показників, Державною службою статистики України було покращено оцінку зростання валового внутрішнього продукту у IV кварталі 2021 року до 6,1% порівняно з початковою у 5,9%, яка була здійснена на початку року.

¹ Державна програма стимулювання економіки для подолання негативних наслідків, спричинених обмежувальними заходами щодо запобігання виникненню і поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, на 2020–2022 роки. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/534-2020-%D0%BF#Text>

² Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

Виконання державного бюджету України протягом 2012–2021 рр.⁵

Рік	Доходи		Видатки		Кредитування		Сальдо (дефіцит бюджету)	
	млн.грн	% ВВП	млн.грн	% ВВП	млн.грн	% ВВП	млн. грн	% ВВП
2012	346054,0	24.56	395681,5	28.08	3817,7	0.27	-53445,2	-3.79%
2013	339180,3	23.31	403403,2	27.73	484,7	0.03	-64707,6	-4.45%
2014	357084,2	22.79	430217,8	27.46	4919,3	0.31	-78052,8	-4.98%
2015	534694,8	27.01	576911,4	29.14	2950,9	0.15	-45167,5	-2.28%
2016	616274,8	25.86	684743,4	28.73	1661,6	0.07	-70130,2	-2.94%
2017	793265,0	26.59	839243,7	28.13	1870,9	0.06	-47849,6	-1.60%
2018	928108,3	26.08	985842,0	27.70	1514,3	0.04	-59247,9	-1.66%
2019	998278,9	25.12	1072891,5	26.99	3437,0	0.09	-78049,5	-1.96%
2020	1076016,7	25.66	1288016,7	30.71	5096,1	0.12	-217096,1	-5.18%
2021	1296852,9	23.75	1490258,9	27.30	4531,4	0.08	-197937,4	-3.63%

До російського вторгнення в Україну аналітики прогнозували зростання ВВП у 2022 році на 3,5%. Міністерством економіки України прогнозувало зростання ВВП у 2022 році на 3,8%³.

Індекс інфляції або індекс споживчих цін є показником, що характеризує зміни загального рівня цін на товари та послуги, які купує населення для невиробничого споживання. Так, за даними Державної служби статистики споживча інфляція в Україні за 2021 рік склала 10%, за 2020 рік – 5,0%, за 2019 рік – 4,1%, за 2018 рік – 9,8%, за 2017 рік – 13,7%, за 2016 рік – 12,4%, за 2015 рік – 43,3%, за 2014 рік – 24,9%⁴.

У лютому 2022 року споживча інфляція склала 10,7%. Після вторгнення військ Російської федерації на територію України споживча інфляція прискорилося і у березні склала 13,7% в річному вимірі. Відбулося зростання цін на оброблені продовольчі товари до 16,6%. Фіксація курс національної валюти та значна переорієнтація попиту населення на товари першої необхідності стримала зростання цін на непродовольчі товари, темпи підвищення яких хоч і прискорилися, але залишилися порівняно невисокими (3,6% в річному вимірі). Інфляційний тиск зберігатиметься. За підсумками 2022 року інфляція може перевищити позначку 20%.

Стан економіки країни яскраво характеризує стан виконання державного бюджету. В Україні протягом тривалого періоду часу спостерігається дефіцит державного бюджету, тобто переважання видаткової частини над дохідною частиною бюджету. Оцінка дефіцит державного бюджету здійснюється у відсотках від валового внутрішнього продукту (табл. 2).

³ Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2022–2024 роки. URL: <https://www.me.gov.ua/>

⁴ Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

⁵ Міністерство фінансів України. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/>

За останні десять років найвищий рівень дефіциту державного бюджету спостерігався у 2020 році (5,18% ВВП). У 2021 році даний показник зменшився до 3,63% ВВП. Ухвалений бюджет на 2022 рік передбачав затвердження доходів у сумі 1,322 трлн грн, видатків – 1,497 трлн. Дефіцит планувався на рівні до 3,5% ВВП, фінансування держбюджету передбачене на рівні 188,8 млрд грн.

Державний бюджет України з січня по квітень 2022 року виконано з дефіцитом у сумі 146,6 млрд грн.

Міжнародний валютний фонд дає прогноз, що через розв'язану Росією війну дефіцит державного бюджету України у 2022 році збільшиться до 17,8% ВВП.

Погіршення основних показників розвитку національної економіки вимагають перегляду механізмів регулювання економіки та застосування дієвих інструментів. Одними із найефективнішими інструментами, які дозволяють вносити необхідні корективи в потоки ринкового переливу капіталу й зміни в структуру доходів та видатків державного бюджету є податки.

Податки – це багатофункціональна комплексна, економічна категорія, яка є основним важелем макроекономічного регулювання та характеристикою можливостей держави у міжнародному економічному просторі. Податки, виконуючи фіскальну та регулюючу функції, виступають знаряддям перерозподілу доходів фізичних і юридичних осіб.

Відповідно до Податкового кодексу України податкове законодавство в цілому та податкові інструменти, зокрема застосовуються виходячи з наступних принципів: «Загальність оподаткування; рівність усіх платників перед законом, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації; невідворотність настання визначеної законом відповідальності у разі порушення податкового законодавства; презумпція правомірності рішень платника податку»

в разі, якщо норма закону чи іншого нормативно-правового акта, виданого на підставі закону, або якщо норми різних законів чи різних нормативно-правових актів припускають неоднозначне (множинне) трактування прав та обов'язків платників податків або контролюючих органів, внаслідок чого є можливість прийняти рішення на користь як платника податків, так і контролюючого органу; фіскальна достатність; соціальна справедливість; економічність оподаткування; нейтральність оподаткування; стабільність; рівномірність та зручність сплати; єдиний підхід до встановлення податків та зборів»⁶.

Основними податковими інструментами є об'єкт, база оподаткування, платники податку, податкові ставки, податкові пільги, спеціальні режими оподаткування, податкові періоди та строки сплати податків та зборів, які мають встановлюватися не лише виходячи із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджетів усіх рівнів, а й враховувати зручність для платників податку, рівень податкового навантаження та фіскальну ефективність податків та зборів.

Податкові інструменти, які застосовуються з метою регулювання економіки поділяються на три групи:

1. Системні – засоби податкового регулювання, які відносяться до системи оподаткування (загальний рівень оподаткування, структура діючої в країні системи оподаткування, застосування альтернативних систем оподаткування).

2. Комплексні – інструменти податкового регулювання, які одночасно стосуються декількох основних податків і зборів, що створює спеціальний режим оподаткування, тобто особливий порядок визначення елементів податку та збору, звільнення від сплати окремих податків та зборів для певних груп платників (спеціальні податкові режими, що вводяться за територіальною ознакою та за галузевою ознакою).

3. Локальні – інструменти, які пов'язані з регулятивною функцією податків і зборів, що визначається поєднанням елементів податків й відповідним порядком обчислення податкових зобов'язань (визначення об'єктів оподаткування, складу платників податків, принципів встановлення і розмірів ставок податків, застосування податкових пільг)⁷.

Функціонування економіки в умовах воєнного стану вимагає прийняття оперативних та нетипових рішень, які націлені на створення лояльних умов для ведення бізнесу, спрощення регуляцій, зменшення фіскального тиску, полегшення податкового адміністрування та застосування локальних податко-

вих інструментів, що дозволить отримати швидкий ефект від застосовуваних заходів.

З метою забезпечення функціонування економіки країни в умовах військової агресії, спрощення умов ведення бізнесу, зниження рівня податкового навантаження та полегшення адміністрування податків та зборів були прийнято зміни до податкової політики України та реформування податкової системи, які передбачені наступними Законами України:

- № 2118-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану»⁸;

- № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану»⁹.

- № 2142-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану»¹⁰.

Прийняття означених законів дозволили суб'єктам господарювання, які перебували на загальній системі оподаткування та мають дохід не більше 10 млрд грн перейти на спрощену систему оподаткування та сплачувати єдиний податок за правилами, встановленими для III групи платників єдиного податку за ставкою 2% від обороту. Також Законом знято обмеження щодо кількості осіб, які перебувають з таким суб'єктом господарювання у трудових відносинах та знято обмеження щодо видів діяльності, які може здійснювати суб'єкт господарювання перебуваючи на спрощеній системі оподаткування, обліку та звітності. Винятком залишилися суб'єкти господарювання, які здійснюють діяльності з підкацизними товарами, грального бізнесу, обміну валют та видобутку та реалізації корисних копалин. Суб'єкти господарювання, які обрали спрощену систему оподаткування за ставкою 2% автоматично звільнюються від сплати ПДВ. Їх реєстрація як платників ПДВ призупиняється до відновлення загальної системи оподаткування Сума надміру сплаченого податку на прибуток, що виникла на дату переходу на спрощену систему оподаткування і сплату єдиного податку за ставкою 2%, може бути зарахована як

⁸ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>

⁹ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

¹⁰ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-%D0%86%D0%A5#Text>

⁶ Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#n144>

⁷ Іванов Ю.Б, Крисоватий А.І., Кізіма А.Я. [та ін.] Податковий менеджмент: підручник. Київ: Знання, 2008. 525 с.

сплата податку на прибуток підприємства у майбутніх податкових періодах, що виникатимуть після відновлення перебування на загальній системі оподаткування. Звітним податковим періодом є календарний місяць, проте декларація подається щоквартально. єдиний податок сплачується щомісяця, авансом, до 15 числа за підсумками попереднього календарного місяця.

Після прийняття Закону пільгову систему оподаткування обрали майже 200 тисяч суб'єктів господарювання, в тому числі і великих підприємств, що спричинить суттєве скорочення надходжень до державного бюджету.

Суттєвими змінами в податковій системі стало звільнення від мита товарів, які ввозяться на територію України та звільнення від сплати податку на додану вартість операцій із ввезення товарів платниками, які перебувають на спрощеній системі оподаткування першої, другої та третьої групи та сплачують єдиний податок за ставкою 2%. Окрім того, законом передбачено спрощення процедур митного оформлення таких товарів. Спрощення не поширюються на алкоголь, тютюнові вироби та рідини, що використовуються в електронних сигаретах. Також нормами закону звільнено від акцизного податку, мита та ПДВ ввезення транспортних засобів як суб'єктами господарювання, що перебувають на спрощеній системі оподаткування так і фізичними особами. Така пільга не поширюється на товари походженням з Російської Федерації, Республіки Білорусь та тимчасово окупованих територій.

Як зазначає Державна митна служба України у пільговому режимі, на територію України ввезено понад 29 тисяч авто, що спричинило недоотримання коштів державним бюджетом на суму понад 2 млрд грн¹¹. Денні втрати митниці становлять близько 80% в порівнянні із довоєнними показниками. Окрім не донарахування податкових надходжень до бюджету ще однією дуже вагомою проблемою, спричиненою такою ініціативою уряду, є перевантаження митних пропусків через великі черги, які утворилися у зв'язку із оформленням документів на транспортні засоби, які завозяться на територію України.

Законом України № 2118-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» від 03.03.2022 р. введено мораторій на проведення всіх видів податкових перевірок, однак, вже у наступному Законі № 2120-IX «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» від 15.03.2022 р. було внесено уточнення до цієї норми та дозволено контролюючим

органам проводити камеральні перевірки податкових декларацій або уточнюючого розрахунку, у разі подання заяви про повернення суми бюджетного відшкодування.

Також нормами Закону № 2120-IX дозволено проведення фактичних перевірок за наявності хоча б однієї з таких підстав:

- «у разі наявності та/або отримання в установленому законодавством порядку інформації від державних органів або органів місцевого самоврядування, яка свідчить про можливі порушення платником податків законодавства, контроль за яким покладено на контролюючі органи, зокрема, щодо здійснення платниками податків розрахункових операцій, у тому числі із забезпеченням можливості проведення розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів, ведення касових операцій, наявності патентів, ліцензій, та інших документів, контроль за наявністю яких покладено на контролюючі органи, виробництва та обігу підакцизних товарів;

- письмового звернення покупця (споживача) про порушення суб'єктом господарювання порядку проведення розрахункових операцій, у тому числі із забезпеченням можливості проведення розрахунків за товари (послуги) з використанням електронних платіжних засобів, касових операцій, патентування або ліцензування»¹².

Дерегуляційні заходи, в тому числі і мораторій на проведення податкових перевірок з одного боку є позитивним кроком, який дозволяє зменшити бар'єри та полегшити ведення бізнесу, а з іншого боку, відсутність контролю може підвищити рівень зловживань та порушення податкового законодавства.

З 1 березня 2022 року на період воєнного стану та протягом року після його припинення фізичні особи – підприємці, члени селянського фермерського господарства та особи, які здійснюють незалежну професійну діяльність мають право не сплачувати єдиний внесок на загальнообов'язкове державне соціальне страхування (ЄСВ). Крім того, суб'єкти господарювання, які перебувають на спрощеній системі оподаткування, а саме фізичні особи-підприємці, платники єдиного податку другої та третьої групи, а також юридичні особи, які перебувають на 3 групі єдиного податку можуть не сплачувати ЄСВ за найманих працівників, які були мобілізовані до лав Збройних сил України. Також, нормами Закону № 2120-IX встановлено «мораторій на проведення документальних перевірок правильності нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску на період дії правового режиму воєнного,

¹¹ Державна митна служба України. URL: <https://customs.gov.ua/>

¹² Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

надзвичайного стану та протягом трьох місяців після припинення або скасування воєнного, надзвичайного стану»¹³.

На 2022 рік було прогнозовано дефіцит Пенсійного фонду України у сумі 200,6 мільярда гривень. Проте, вже у березні 2022 року Пенсійний фонд недоотримав 9% єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від запланованих обсягів. У квітні надходження ЄСВ склали 29,7 млрд гривень.

З метою підтримки діяльності фізичних осіб-підприємців нормами законів дозволено ФОП, які перебувають на першій та другій групах єдиного податку не сплачувати єдиний податок. Так норма є не обов'язковою.

Зміни торкнулися і податку, який є одним із бюджетоутворюючих, а саме ПДВ. Зменшено ставку податку на додану вартість на імпорт та постачання бензинів моторних, важких дистилатів, скрапленого газу, нафти та сирих нафтопродуктів, одержаних з бітумінозних порід (мінералів) до 7%. Звільнено від оподаткування ПДВ операції з ввезення та постачання на митній території України спеціальних засобів індивідуального захисту та бронешитів для добровольчих формувань територіальних громад, утворених відповідно до норм чинного законодавства. Розрахунок ПДВ здійснюється на основі первинних документів, без реєстрації податкових накладних або розрахунків коригування в Єдиному реєстрі податкових накладних. Проте, після закінчення воєнного стану, платники податку протягом 6 місяців зобов'язані зареєструвати всі податкові накладні або розрахунки коригування. Сплата узгоджених податкових зобов'язань з податку на додану вартість відбувається шляхом поповнення електронного рахунку в Системі електронного адміністрування ПДВ.

Щодо інших податків, то на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих: з 01 січня 2022 року по 31 грудня року, у якому скасовано воєнний стан не нараховується та не сплачується екологічний податок за утворення радіоактивних відходів та тимчасове зберігання радіоактивних відходів; за 2022 і 2023 роки не нараховується та не сплачується плата за землю; за 2021, 2022 та по 31 грудня року, у якому припинено або скасовано воєнний стан, не нараховується та не сплачується податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки за об'єкти житлової нерухомості, в тому числі їх частки, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії або тимчасово окупованих збройними формуваннями Російської Федерації та за об'єкти житлової нерухомості,

що стала непридатною для проживання внаслідок збройної агресії Російської Федерації^{14,15,16}.

В цілому, на період воєнного стану за порушення податкового законодавства штрафні санкції не нараховується, а нарахована пеня підлягає анулюванню, якщо порушення було внаслідок введення воєнного стану.

Впроваджені податкові зміни потребуватимуть подальшого організаційного удосконалення з метою оптимізації адміністрування.

Висновки

Проаналізувавши податкові новації, які націлені на стабілізацію вітчизняної економіки в умовах воєнного часу варто зазначити, що не всі ініціативи матимуть позитивний вплив на стан економіки країни. Так, на нашу думку, варто внести зміни до такої ініціативи як звільнення імпорту від мита та ПДВ товарів, які ввозяться підприємствами, а також звільнення від митних платежів транспортних засобів, які ввозяться громадянами. Також, на наш погляд, варто переглянути можливість переходу юридичними особами на спрощену систему оподаткування та відміну сплати єдиного податку на територіях не ведуться активні бойові дії. Зазначені ініціативи спричинять суттєві зловживання як з боку фізичних так і юридичних осіб та недоотримання значної частини коштів і невиконання дохідної частини як державного бюджету так і місцевих бюджетів. А скасування сплати ЄСВ поглибить і без того значний дефіцит Пенсійного фонду. В надскладних умовах воєнного стану в Україні дотримання податкової дисципліни не варто покладати лише на свідомість платників податків.

З метою підтримки бізнесу на територіях, де не провадяться активні бойові дії, доцільно надавати податкові канікули суб'єктам господарювання, які належать до критичної інфраструктури. Для запобігання втрати фінансового ресурсу місцевими бюджетами, які за попередньої податкової моделі отримували надходження від єдиного податку, до основної загальнодержавної ставки 2% податку з обороту варто додати місцеву ставку податку з обороту, запровадження якої стимулюватиме місцеві

¹³ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

¹⁴ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 р. № 2118-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>

¹⁵ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 р. № 2120-IX URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

¹⁶ Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 р. № 2142-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-%D0%86%D0%A5#Text>

органи влади до контролю повноти його справляння до бюджетів усіх рівнів.

Запроваджені потужні засоби з дерегуляції бізнесу, підтримка суб'єктів господарювання у податковій сферах є основними кроками держави, які націлені на відновлення економіки. Також держава сприяє релокації бізнесу, вивезенні виробництв із зон бойових дій, придбанні потрібного обладнання,

оренді виробничих площ, переналагодженні логістики постачання та збуту, розселенні персоналу компанії та підборі нових співробітників. Проте, залишається ще багато невирішених питань пов'язаних із нормалізацією роботи підприємств в умовах війни. Також, важливим є подальший моніторинг ініціатив Уряди задля своєчасного коригування запропонованих заходів.

Інформація про автора:

Матвійчук Леся Олексіївна,

кандидат економічних наук,

доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування

Хмельницький національний університет

11, вул. Інститутська, м. Хмельницький, 29016, Україна

Information about the author:

Matviichuk Lesia Oleksiivna,

PhD in Economics,

Associate Professor at the Department of Finance, Banking and Insurance

Khmelnytskyi National University

11, Instytutaska str., Khmelnytskyi, 29016, Ukraine